

Over het fenomeen 'zorgimkerij'

De mens zorgt, de bij geneest

tekst Bart de Coo,
foto's Dick van Leeuwen

Dick van Leeuwen uit Geldermalsen deed het idee voor zijn succesvolle 'zorgimkerij' op bij Marcel en Madeleine Hallmans van Imkerij Immenhof in Heumen. Die bestierden al veel langer een dergelijke onderneming. Alleen gebruikten zij de term 'zorgimkerij' nog niet. Ook Ferry Schutzelaars uit Haarlem houdt zich al heel wat jaren bezig met het fenomeen en Ingrid Kerkvliet uit Nijmegen onderhoudt het project Stadsbijen sinds enkele jaren. Zorgimkerijen zijn bedrijven en zorginstellingen waar allerlei mensen in een imkersbedrijf een nuttige dagbesteding vinden. Denk aan verslaafden en ex-verslaafden, daklozen, mensen met een verstandelijke beperking, mensen die om welke reden dan ook zijn vastgedraaid of leerlingen van de praktijkschool. Soms is de imkerij slechts een onderdeel van het bedrijf of de instelling, zoals het geval is bij veel 'zorgboerderijen', waarvan ons land er meer dan 700 telt.

Dick werkt bij een zorginstelling als projectleider. Ooit stelde hij aan zijn werkgever voor om de bijen in te zetten als dagbesteding voor mensen met een verstandelijke beperking. Na de nodige omzwervingen kwam hij met de cliënten uiteindelijk terecht in een gigantische boerderij op het landgoed Mariënwaerd, eigendom van de deftige familie Van Verschuer die

het sinds 1734 bezit. Dick schrok zich kapot bij de eerste aanblik van de omvang van het gebouw: hij ging zo ongeveer van 35 naar 350 vierkante meter bedrijfsruimte. Toch was het historische gebouw binnen twee maanden gebruiksklaar en inmiddels is er al weer een tweede ruimte in gebruik genomen. De grond ertussenin en eromheen verandert langzaam maar zeker in drachtplantentuin, padentuin en kleurentuin, deels gefinancierd door de Rabobank. Er werken nu zo'n twintig mensen met een verstandelijke beperking.

Zorgimkerijen zijn bepaald geen hype. Ferry Schutzelaars voert al zeker 25 jaar een zorgimkerij, waar sinds enige tijd ook bijenkasten gebouwd worden. Ferry werkt voor de Borgstichting, die deel uitmaakt van de antroposofische zorginstelling Lievegoed. Het gebouw van de Borgstichting staat aan de uiterste rand van Haarlem. Er ligt een flinke lap grond omheen; de kleine perceeltjes en groentebedjes liggen er strak onderhouden bij. Het geheel is omgeven door nieuwbouw, waardoor het complex inderdaad veel wegheeft van een rustoord, een vluchtheuvel. Ferry begeleidt een 'therapeutische werkgemeenschap' die gevormd wordt door mensen die het om welke reden dan ook niet meer lukt om hun leven structuur te geven.

Ingrid Kerkvliet, ondernemer in projecten op het

gebied van duurzaamheid, heeft met de Gelderse Natuur- en Milieufederatie (GNMF) en IrisZorg het project 'Stadsbijen' in het leven geroepen. Ze bekomert zich graag om de bijen en ze had al eens een zaaiactie georganiseerd, waarbij ze geholpen werd door cliënten van IrisZorg, een zorginstelling op het gebied van verslaving die vooral in Gelderland actief is. Bij IrisZorg zagen ze in de bijenteelt een interessante dagbesteding voor cliënten, waarbij Ingrid ook nog eens haar kans schoon zag om de bij en haar leefomgeving onder de aandacht te brengen. 'We wilden de zorg voor mensen combineren met die voor de bijen, het sociale met het groene dus', zegt Ingrid.

Bijenwerk

Dick: 'We leveren onze cliënten verschillende soorten dagbesteding. We maken kastjes voor solitaire bijen, we voorzien jam- en chutneypotten van een 'mutsje', we maken dompelkaarsen van was en we stoppen grote hoeveelheden honing in potjes. Dat zijn de dagelijkse bezigheden, maar je kunt je voorstellen dat er in de tuin en rondom de bijen voortdurend van alles te doen is. Nee, we zitten nou niet bepaald verlegen om werk. We hebben het wel over mensen met een beperking, dus het moet telkens werk zijn dat bij iemands vermogens past. Ondertussen moet ik erop toezien dat het werk schoon en veilig gebeurt.' In de vijf jaar dat de zorgimkerij op het landgoed zit is die gigantisch gegroeid. 'We verkochten vijf jaar geleden ongeveer twee ton honing per jaar, nu kruipt dat naar de tien ton!'

Onder leiding van Ferry bouwen de cliënten - de 'deelnemers' zeggen ze in Haarlem - rieten en strooi- en lattenkasten, de laatste met fraai vlechtwerk aan de lange zijden en nog fraaiers houtsnijwerk rondom het vlieggat. De kasten worden gebouwd voor bijenbedrijf De Werkbij, dat sinds kort in het gebouw van de Borgstichting een verkooppunt heeft. Stadsbijen heeft in Nijmegen bijvoorbeeld volken staan op het dak van het stadhuis en in de tuin van het bekende hotel en kuuroord Sanadome en in Arnhem bij het bedrijf ISDN. Cliëntenbegeleider Fred Schattevoet van IrisZorg is imker. Hij verzorgt met cliënten de bijenvolken, zo nu en dan bijgestaan door leden van de NBV-afdeling Nijmegen.

Geschikte bijen

Wat maakt de bijenteelt zo geschikt voor dit soort ondernemingen in de zorg? Ferry heeft zijn antwoord klaar: 'Bijna ieder mens is heel erg geïnteresseerd in de wereld van de bijen, omdat de bijenwereld natuurlijk zo wonderlijk in elkaar zit. Het triggert bijna iedereen. Er is altijd onmiddellijk interesse. Het leeft ook in de gedachten van mensen vanwege de nare berichtgeving. De zwermtijd is helemaal een feest. Dan raakt iedereen enthousiast. Ja, bijen zijn uiterst therapeutisch. Er is niets therapeutischer dan een

Lattenkasten, vervaardigd voor De Werkbij

Ferry Schutzelaars in de bijenstal van de Borgstichting

.....

IrisZorg heeft ook een filmschool waar cliënten onder leiding van professionals filmpjes leren maken. Sommige van die filmpjes gaan over Stadsbijen. U kunt ze bekijken op www.stadsbijen.nl. Ook op de site van de Zorgimkerij staat een bijzonder filmpje waarin de gang van zaken op het landgoed Mariënwaerd mooi in beeld wordt gebracht. Zie www.dezorgimkerij.nl.

.....

bijenvolk. Ook de steken zijn therapeutisch.' Ferry lacht er hartelijk om, maar hij meent het wel. Maar er is voor Ferry meer wat de bijen geschikt maakt voor zijn deelnemers. Hij vertelt verder: 'Onze deelnemers kunnen hun dag geen structuur geven. Ze komen hier voor een dagbesteding. Wij noemen dat 'beschermd werken'. Ze komen hier om te werken voor een ander. Voor het bijenhouden zijn de deelnemers vaak niet 'stevig' en vakbekwaam genoeg, maar er is rondom de bijenteelt werk zat. En bovendien, waarom kiest een imker voor bijen? Het enthousiasme van de imker heeft ook op onze deelnemers zijn effect. Als mens wil je je ergens mee verbinden. Imkeren heeft iets ambachtelijks. In de moderne tijd waarin alles steeds meer gespeciali-

Activiteiten binnen de Zorgimkerij op landgoed Mariënwaerd.

seerd is, zie je dat mensen in hun vrije tijd via een ambacht willen 'gronden', een beetje 'tot zichzelf willen komen', als je begrijpt wat ik bedoel. Oude auto's opknappen bijvoorbeeld. Ieder mens zoekt iets waar die gezond van wordt, heel van wordt. Je zou kunnen zeggen dat alle gespecialiseerde werkzaamheden waar gezonde mensen zich de hele dag mee bezig houden, arbeidsdeling, ze een klein beetje 'ziek' maakt. In het weekeinde kom je weer tot jezelf. Het ambachtelijke heeft vaak een gezondmakend effect, omdat de ambachtsman het geheel overziet; iemand met gespecialiseerd werk kan dat overzicht verliezen en dat kan leiden tot uitval.'

Dick van Leeuwen heeft te maken met een heel ander publiek en daarvoor lijkt het eentonige en voorspelbare nu juist wel heilzaam te zijn. Voor mensen met een verstandelijke beperking, waaronder zich veel mensen bevinden met een aan autisme verwante stoornis, kan onvoorspelbaarheid leiden tot grote onrust. 'Als ik aankondig dat we de volgende dag de bijen in gaan en het blijkt pestweer te zijn, man, paniek! Chaos!' vertelt Dick.

Verhalen

Verslaafden en ex-verslaafden doen dankzij de bijenteelt helemaal mooie ervaringen op. Ingrid Kerkvliet: 'Onze cliënten komen nu op plaatsen waar ze normaal niet komen en dat leidt tot bijzondere dingen. Een treffend voorbeeld is het stadhuis van Nijmegen. Normaal mag je daar niet komen. Dankzij de bijen op het dak wel, en zo komen ze op weg naar het dak in contact met ambtenaren. Opeens stelt een ambtenaar belangstellende vragen over de bijen bij het koffiezetapparaat, terwijl diezelfde ambtenaar de cliënten voortdurend aansprak op hun problemen. De bijen geven onze cliënten een eigen verhaal; voor de verandering zijn zij nu zelf eens niét het verhaal!' 'Er is bijvoorbeeld een cliënt die de bijen zo machtig interessant vindt dat ze hem weten te motiveren om tijdelijk van de drank af te blijven. We willen natuurlijk niet op stap met iemand die dronken is en afgezien daarvan is het niet slim om met een alcoholvlucht om je heen bij de bijen te komen: daar worden de bijen stekiger van. Ik hoor ook van een hulpimker dat hij zo rustig wordt als hij met de bijen werkt. We vonden het ook belangrijk dat je bij het werken met de bijen buiten bent. Maar bijen hebben ook praktische voordelen: ze verzorgen zichzelf; zó veel omkijken heb je er niet naar. Met het bijenproject komen we ook nog eens geregeld positief in het nieuws, wat onze cliënten, maar ook IrisZorg, een goed gevoel bezorgt.' ●